نامه به سردبیر

مجلـــه‌ی توسـعه‌ی آمـوزش در علـوم پزشـــکی
دوره‌ی ۹، شماره ۲۱، بهار ۹۵ ، صفحات ۱ تا ٤

مشاوره اطلاعات سلامت: نقش کلیدی کتابداران و اطلاع رسانان پزشکی

لیلا شهرزادی[۱]، دکتر حسن اشرفی ریزی[۲]

نویسنده‌ی مسوول: اصفهان، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، مرکز تحقیقات فناوری اطلاعات در امور سلامت hassanashrafi@mng.mui.ac.ir

دریافت: ۹٤/٤/۲۵ پذیرش: ۹٤/۷/۲۷

حوزه سلامت در همه ابعاد خود اعم از آموزش، پژوهش و درمان و در همه سطوح افراد اعم از سیاست‌گذاران، ارایه‌دهندگان و دریافت‌کنندگان خدمات سلامت تمرکز ویژه‌ای بر کسب اطلاعات دارد. بدین ترتیب دسترسی سریع به اطلاعات معتبر، موثق و روزآمد جهت اخذ تصمیمات صحیح غیر قابل انکار است.

ظهور فن‌آوری‌های نوین در حوزه اطلاعات و ارتباطات، افزونگی و به تبع آن آلودگی اطلاعات، تنوع گسترده محمل‌های اطلاعاتی، تخصص‌گرایی و افزایش نیاز به اطلاعات تخصصی و میان‌رشته‌ای و از بین رفتن مرزهای فرهنگی و جغرافیایی و تاکید بر محتوای همسان، از تحولات عصر اطلاعات است که همه جوامع را تحت‌الشعاع قرار داده است. بنابراین شناسایی اطلاعات مناسب که بتواند راهگشای حل مسایل و اخذ تصمیمات در موقعیت‌های مختلف باشد، ضرورتی است که به کسب مجموعه‌ای از قابلیت‌ها و مهارت‌های ویژه، مانند تشخیص نیاز اطلاعاتی، شناخت شیوه‌های دسترسی، توانایی ارزیابی و استفاده موثر از اطلاعات مناسب در زمان مناسب که مجموعا مهارت‌های سواد اطلاعاتی نامیده می‌شود، نیاز دارد(۱).

نتایج مطالعات متعدد در زمینه‌ی بررسی سطح سواد اطلاعاتی افراد در حوزه سلامت موید پایین بودن سطح این مهارت‌هاست (۷-۲) و ارتقای این مهارت‌ها با توجه به ماهیت متنوع، پیچیده و چندوجهی آنها، مستلزم کسب آموزش‌های مناسب و بهره‌مندی از خدمات متخصصانی با عنوان مشاوران اطلاعاتی است.

مشاوره اطلاعاتی، فرآیند ارتباط موثر بین مشاور و مراجع است که در آن مشاور، نقش دایمی و یا موقت مشاوره و یاری مراجع را در زمینه جستجو و بازیابی اطلاعات، جهت حل مسایل و نیل به اهدافش به صورتی مدبرانه‌تر و در زمانی کوتاه‌تر را می‌پذیرد. این فرآیند با شناخت دقیق نیازهای اطلاعاتی مراجعان، راهنمایی و کمک‌های موثر و مفید در زمان مناسب با هدف رفع نیازهای اطلاعاتی منحصر بفرد و افزایش اطلاعات مُراجع، با استفاده از فناوری‌های مناسب اطلاعاتی و ارتباطی سر و کار دارد(۸).

خدمات مشاوره اطلاعاتی در حوزه سلامت، به عنوان محور اصلی خدمات اطلاع‌رسانی سلامت، توسط متخصصان حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی انجام می‌گیرد. گروه‌های دریافت‌کننده‌ی خدمات‌مشاوره اطلاعات‌سلامت بسیار متفاوت

۱- کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، مرکز تحقیقات فناوری اطلاعات در امور سلامت، مربی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

۲- دکترای کتابداری و اطلاع رسانی، مرکز تحقیقات فناوری اطلاعات در امور سلامت، دانشیار دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1395.9.21.10.7]

و نیازهای اطلاعاتی آن‌ها متناسب با نوع فعالیت آن‌ها بسیار متنوع است. مهم‌ترین گروه‌های دریافت‌کننده این خدمات عبارتند از:

ارایه‌دهندگان خدمات سلامت (پزشکان و سایر متخصصان تیم‌های درمانی)؛ پژوهشگران حوزه‌ی سلامت؛متخصصان حوزه‌ی آموزش در علوم سلامت (اعضای هیات علمی و مربیان آموزشی)؛ سیاست‌گذاران و مدیران کلان حوزه‌ی سلامت؛ مدیران بیمارستان‌ها، مراکز بهداشتی و موسسات مرتبط با حوزه‌ی سلامت مانند موسسات بیمه؛ بیماران و خانواده‌های آن‌ها؛ عموم مردم جامعه.

موانع مختلف از قبیل کمبود وقت، عدم دسترسی به منابع اطلاعاتی معتبر، پایین بودن سطح سواد اطلاعاتی، عدم دسترسی به فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی(۹) و به تبع آن‌ها عدم توانایی کافی در کسب اطلاعات سلامت و در مقابل، توانمندی‌های ویژه متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی در زمینه‌ی بازیابی و ارزیابی تخصصی اطلاعات سلامت جهت استفاده در تصمیم‌گیری‌های بالینی، علمی، مدیریتی و خودمراقبتی مبتنی بر دانش و شواهد علمی، لزوم بهره‌مندی از تخصص مشاوران اطلاعات سلامت را ضروری می‌نماید.

از جمله مهم‌ترین مهارت‌های موثر کتابداران در ایفای نقش مشاوره اطلاعاتی عبارتند از:

توانایی تشخیص دقیق و پالایش نیازهای اطلاعاتی افراد؛ دانش موضوعی و اشراف به اطلاعات مورد نیاز حوزه‌های مختلف علمی، جهت تطبیق اطلاعات و نیازهای اطلاعاتی متناسب با ساختار حوزه‌های مختلف علمی؛ شناخت انواع منابع و رسانه‌های اطلاعاتی؛ دانش موضوعی نسبت به محتوا، ساختار و شیوه‌ی جستجو و اصول ذخیره و بازیابی در پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف؛ دانش تخصصی نسبت به رابط کاربری سیستم‌های بازیابی اطلاعات جهت تعیین مناسب‌ترین آن‌ها؛ توانایی ارزیابی کارآمد و مفید منابع بازیابی شده به منظور تعیین متناسب‌ترین نتایج از نظر جامعیت، مانعیت و دامنه‌ی موضوعی(۱۰)؛ شناخت شیوه‌های نامتعارف جستجو و بازیابی اطلاعات، مانند استفاده از ابزارهای بازیابی وب پنهان؛ آشنایی با فرآیند تبدیل اطلاعات به دانش جهت راهنمایی افراد در مسیر تولید، انتشار و اشاعه‌ی دانش خود.

با توجه به وجود مجموعه‌ای کامل از توانمندی‌های مورد نیاز کاربران اطلاعات سلامت در بین متخصصان کتابداری اطلاع‌رسانی پزشکی، آن‌ها می‌توانند با ایفای نقش‌های کلیدی زیر بهترین پشتیبانی را از افراد، جهت نیل به اهداف خود و اخذ تصمیمات صحیح و به موقع صورت دهند.

مشاوره تخصصی به کاربران جهت تعیین دقیق نیازهای اطلاعاتی و پالایش آنها؛ طراحی دوره‌های آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی؛ مشاوره تخصصی در زمینه‌ی تعیین و تولید بهترین محتواهای آموزشی، به اعضای هیات علمی در حوزه‌ی آموزش به دانشجویان(۱۱)؛ ارایه‌ی اطلاعات تخصصی مبتنی بر شواهد به ویژه به متخصصان بالینی و تیم‌های درمانی(۱۲)؛ ارایه آموزش‌های مرتبط با سواد کتابخانه‌ای، سواد رسانه‌ای و سواد سلامت با تاکید بر گروه‌های دریافت کننده خدمات سلامت از جمله بیماران و خانواده‌های آنها(۱۳)؛ حضور در تیم‌های تحقیقاتی حوزه سلامت و ایفای

نقش کلیدی در بازیابی منابع معتبر اطلاعاتی به صورت جامع به ویژه در مطالعات مرور سیستماتیک و متاآنالیز(۱٤)؛

مشاوره‌ی تخصصی به بیماران جهت کسب اطلاعات معتبر در زمینه خودمراقبتی، شناخت اولیه بیماری‌ها و مدیریت دوره درمان با کمک پزشک معالج و ارایه‌ی خدمات اطلاع درمانی(۱۵)؛ مشاوره‌ی تخصصی در زمینه‌ی تبدیل دانش ضمنی به دانش عینی، ارتقای کیفیت انتشارات و شیوه‌های تاثیرگذاری بر جامعه علمی(۱٦).

نظر به لزوم هماهنگی بیشتر، ارایه خدمات یکپارچه و متمرکز و امکان دسترسی سریع‌تر به خدمات مشاوره اطلاعاتی در سطح دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور و در راستای تسهیل

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1395.9.21.10.7]

نیل به اهداف کلان، از جمله افزایش تولید علم کارآمد، افزایش دسترسی به اطلاعات سلامت معتبر توسط گروه‌های هدف به ویژه بیماران و نیز کاهش هزینه‌های سلامت، تاسیس مرکز مشاوره اطلاعات سلامت با پشتوانه تخصصی کتابداران و اطلاع‌رسانان پزشکی و با بهره‌مندی از زیرساخت‌های اطلاعاتی‌وارتباطی موجود در این دانشگاه‌ها، پیشنهاد می‌گردد.

References

1- Nazari M. Information literacy. Tehran: Iranian Information and Documentation Center 2005.

2- Lotfnejadafshar H, Habibi S, Ghaderipakdel F. Evaluation of Urmia medical students' knowledge of computers and informatics. *Health Information Management* 4. 2007;1:33-41.

3- Keikha B, Tahamtan I, Mohammadi M. Survey on information literacy status of faculty members in Zabol University of Medical Sciences: 2009-2010. *Quarterly Journal of Rostamineh*. 2009;3:20-33.

4- Bigdeli Z, Momtazan M. Comparison of information literacy of international branch students with nursing students of Jundi Shapur University of Medical Sciences - Abadan Branch. *Health Information Management*. 2011;8(4):524-37.

5- Hashemian M, Janatikia M, Hashemian A. Information seeking skills in online databases of Iranian national medical digital library: A study among residents of Isfahan University of Medical Sciences, Iran. *Health Information Management*. 2013;10(1):101-8.

6- Siamak M, Alipour Nodoushan Kh, Khaleghi N. Measurement of the information literacy level in the students of Qom University of Medical Sciences during 2010–2011. *Qom Univ Med Sci J*. 2013;7(Suppl 1):23-30.

7- Amani F, Tafarroji R. Information literacy level and access to information resources in Ardabil University of Medical Sciences' Students in 2012-13. *Journal of Medical Education Development*. 2014;7(14):1-10.

8- Noruzi A, Velayati K. Information consulting: principles, methods and techniques. Tehran: Chapar; 2009.

9- Revere D, Turner AM, Madhavan A, et al. Understanding the information needs of public health practitioners: a literature review to inform design of an interactive digital knowledge management system. *Journal of Biomedical Informatics*. 2007;40(4):410-21.

10- Association ML. Role of expert searching in health sciences libraries. *Journal of the Medical Library Association: JMLA*. 2005;93(1):42.

11- Cooper ID, Crum JA. New activities and changing roles of health sciences librarians: a systematic review, 1990–2012. *Journal of the Medical Library Association: JMLA*. 2013;101(4):268-77.

12- Huber JT, Tu-Keefner F. Health librarianship: An Introduction: ABC-CLIO; 2014,77-9.

13- Daley T. Consumer health information

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1395.9.21.10.7]

sources in the 21st century. *Dalhousie Journal of Interdisciplinary Management*. 2011;7(2):1-15.

14- Monroe-Gulick A, O'Brien MS ,White GW. Librarians as Partners: Moving from Research Supporters to Research Partners. Indianapolis. 2013; 10 (13): 382-387.

15- McMullan M. Patients using the Internet to obtain health information: how this affects the patient–health professional relationship. *Patient education and counseling.* 2006;63(1):24-8.

16- Garvey WD. Communication: the essence of science: facilitating information exchange among librarians, scientists, engineers and students .New York: Pergamon Press; 2014, 112-113.

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1395.9.21.10.7]